

Moderne tijd

Gebruik bron 8.

Tijdens de Conferentie van Berlijn in 1885 kwamen vijftien Europese landen bijeen om afspraken te maken over hun invloedssferen in Afrika.

- 3p **20** Leg uit dat volgens president Ferry deze afspraken over Afrika:
- op economisch gebied noodzakelijk en
 - voor de binnenlandse politiek wenselijk en
 - voor de buitenlandse politiek onvermijdelijk waren.

Gebruik bron 9 en 10.

Een bewering:

De sociale kwestie en de opkomst van emancipatiebewegingen in de negentiende eeuw leiden tot democratisering.

- 4p **21** Toon dit aan met beide bronnen.

Gebruik bron 10.

Uit het programma van de Vrijzinnig Democratische Bond (VDB) blijkt dat het hier gaat om een links-liberale partij.

- 4p **22** Toon dit aan door met een programmapunt van de VDB:
- uit te leggen dat de VDB liberale opvattingen heeft en
 - dat de VDB opvattingen heeft die aansluiten bij sommige opvattingen van de socialisten in die tijd.

Gebruik bron 11 en 12.

President Roosevelt gebruikt in de jaren 1930 deze foto om aan de Amerikanen uit te leggen waarom het liberale economische beleid in de Verenigde Staten omgebogen moest worden.

- 3p **23** Geef aan waarom het noodzakelijk was in deze periode in te grijpen in de economie en leg uit op welke manier de foto gebruikt kan worden om duidelijk te maken dat het beleid omgebogen moet worden.

Gebruik bron 13.

Uit deze poster blijkt dat de NSB zich richt tot zowel de arbeiders als de middenstand en zich afzet tegen de sociaaldemocraten en kapitalisten.

- 4p **24** Leg dit uit door met de poster aan te geven waarmee de NSB:
- op de onvrede van de arbeiders probeert in te spelen en
 - op de onvrede van de middenstand probeert in te spelen en
 - zich afzet tegen de sociaaldemocraten en
 - zich afzet tegen de kapitalisten.

Gebruik bron 14.

De nationaalsocialisten verspreiden vanaf 1938 de boodschap dat de Kristallnacht een uiting is van spontane volkswoede tegen de joden.

- 2p **25** Toon aan dat deze bron een bewijs hiertegen vormt.

Enkele gegevens:

- 1 De Nederlandse communiste Hannie Schaft was tijdens de Tweede Wereldoorlog een actieve verzetsstrijder. Zij, “het meisje met het rode haar”, pleegde verschillende aanslagen op de Duitse bezetter en Nederlandse collaborateurs. Daarnaast hield zij zich bezig met het verspreiden van illegale kranten. Enkele dagen voor het einde van de oorlog werd zij geëxecuteerd.
- 2 In 1946 kreeg zij postuum het Verzetskruis en de Amerikaanse Medal of Freedom.
- 3 In 1951 werd de jaarlijkse herdenking van haar dood onmogelijk gemaakt door de politie van Haarlem.
- 4 In 1983 werd in het Kenaupark in Haarlem een monument ter ere van Hannie Schaft onthuld.

- 3p **26** Leg uit dat het vanuit politiek oogpunt verklaarbaar is dat Hannie Schaft:
- zich als communiste verzette tegen de nationaalsocialistische bezetter en
 - door de naoorlogse Nederlandse regering onderscheiden werd voor haar activiteiten, maar
 - tussen 1950 en 1980 in Nederland haar publieke herdenking gevoelig lag.

Gebruik bron 15.

Uit de herinneringen van Dietrich Garstka blijkt het totalitaire karakter van het communisme in de DDR, maar ook dat het in 1955 nog niet gelukt is om dit helemaal door te voeren.

- 3p **27** Toon dit aan door:
- een kenmerk van een totalitaire staat te noemen en
 - te laten zien dat dit kenmerk in de DDR aanwezig is, maar
 - in 1955 nog niet volledig doorgevoerd is.

Gebruik bron 15.

In 1961 laat het bewind in de DDR tussen Oost- en West-Berlijn een muur bouwen, waardoor contacten tussen Oost- en West-Berlijn onmogelijk worden.

- 2p **28** Ontleen aan de bron een verklaring voor het bouwen van de muur vanuit het standpunt van het DDR-bewind.

Gebruik bron 16.

Idi Amin Dada gebruikt propaganda om zijn macht te bevestigen.

- 3p **29** Leg dit uit door aan te geven:
- welke politieke boodschap Amin met het T-shirt wil overdragen en
 - welke groep Idi Amin Dada wil bereiken met de politieke boodschap op dit T-shirt en
 - welke reden hij heeft om zijn boodschap op deze manier te verspreiden.

Moderne tijd

bron 8

In 1884 zegt de Franse President Ferry tijdens een toespraak voor het Franse parlement:

Koloniale politiek is een gevolg van de industriële revolutie. Voor rijke landen, waar veel kapitaal aanwezig is en waar de industrie groeit, waar zelfs de landbouw gemechaniseerd moet worden om te kunnen voortbestaan, is export van wezenlijk belang voor de algemene welvaart.

Zowel de vraag naar arbeid als de omvang van kapitaalinvestering hangen af van de buitenlandse markten. Als het mogelijk zou zijn geweest om tot een soort rationele verdeling van de productie onder de leidende industriële landen te komen, gebaseerd op de speciale geschiktheid en op de natuurlijke hulpbronnen, zodat sommigen zich toeleggen op bijvoorbeeld katoen en metaalbewerking, terwijl anderen zich richten op de bereiding van alcohol en op suikerraffinaderijen, dan zou Europa geen markten en producten in andere delen van de wereld behoeven te zoeken (...) maar vandaag wil ieder land zijn eigen spin- en weefindustrie, smeltovens en distilleerderijen.

Door het verschijnen van de groeiende industriële landen zoals de Verenigde Staten, Duitsland, Italië en Spanje, heeft Europa een weg ingeslagen van onderlinge concurrentie die het niet meer kan verlaten.

Een teveel aan kapitaal, dat in de industrie geïnvesteerd wordt, vermindert niet alleen de winst, maar houdt ook de stijging van de lonen tegen. Dit verschijnsel raakt de kern van de samenleving en veroorzaakt verzet. Sociale stabiliteit hangt in deze eeuw van industrialisatie af van uitvoermogelijkheden voor industriële goederen. De Europese consumptiemarkt is verzadigd. Een sociale revolutie, waarvan wij de gevolgen nauwelijks kunnen voorzien, dreigt. Er moeten nieuwe consumptiemarkten in andere delen van de wereld worden geschapen. Koloniale politiek is een onderdeel van de internationale concurrentie.

bron 9

In 1894 wordt in Zwolle de Sociaal Democratische Arbeiders Partij, de SDAP, opgericht. Hieronder een deel van het eerste partijprogramma:

De kapitalistische voortbrengingswijze heeft ten gevolge, dat de bezittende klasse zich steeds meer en meer verrijkt ten koste der niet-bezitters, wier armoede toeneemt met hun groeiend aantal en die worden vermeerderd met die leden van de ondergaande middenstand, welke, door de onmogelijkheid om de concurrentie tegen het grootkapitaal vol te houden, hun klein bezit hebben verloren en tot proletariërs zijn gemaakt. Toenemende werkloosheid tegenover overmatige lange arbeidsdagen, gebrek aan koopkracht bij de massa. Hieruit heeft zich de klassenstrijd ontwikkeld, die zich zowel openbaart in de strijd ener zelfstandige arbeiderspartij om de politieke macht, als in de strijd der vakverenigingen tegen de patroons ter verkrijging van betere arbeidsvoorwaarden. Zolang het de arbeiders nog niet mogelijk is de staatsmacht in handen te nemen, zal zij trachten, alle politieke rechten te veroveren en deze te gebruiken, zowel om het gehele proletariaat in de klassenstrijd te organiseren, als om invloed te verkrijgen op de wetgeving ter invoering van onmiddellijke verbeteringen in de toestand der niets bezittende klasse.

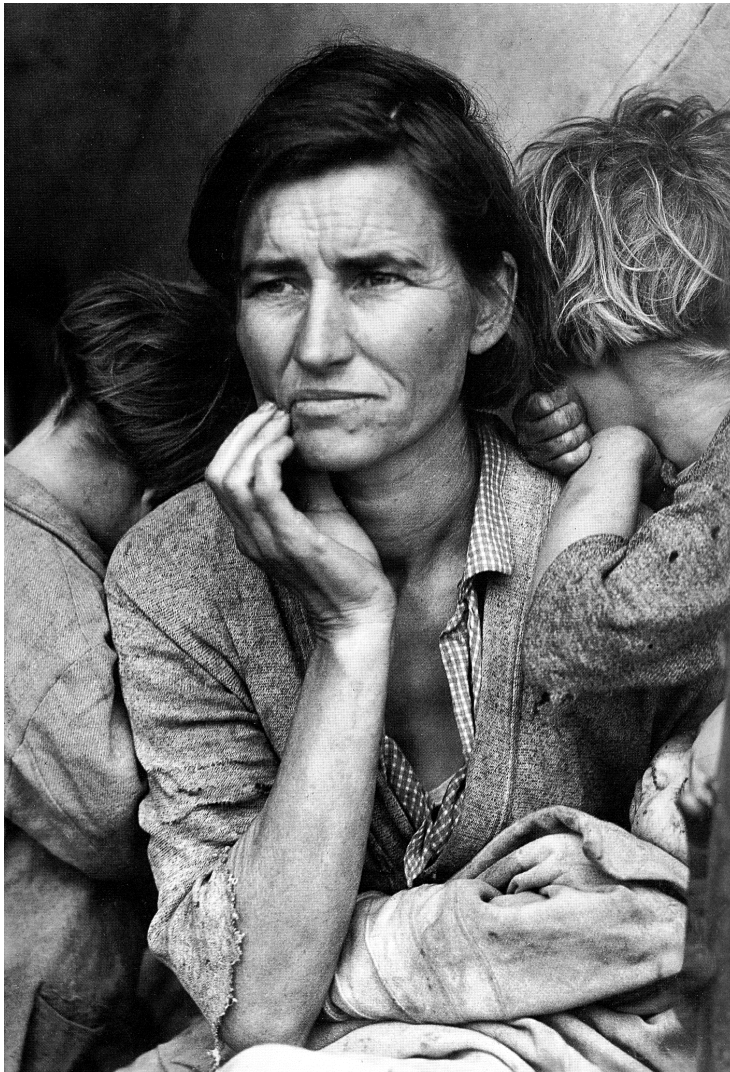
bron 10

Op 17 maart 1901 wordt in Nederland de liberale Vrijzinnig Democratische Bond, de VDB, opgericht. Hieronder een deel van haar beginselverklaring:

- I. De Vrijzinnig Democratische Bond streeft naar ontwikkeling van onze constitutioneel parlementaire regeringsvorm in democratische zin en dus naar algemeen kiesrecht voor de vertegenwoordigende lichamen en naar gelijkstelling, ook wat de verkiesbaarheid betreft, van mannen en vrouwen.
- II. De Vrijzinnig Democratische Bond spreekt als haar beginsel uit, dat door een krachtige sociale wetgeving moet worden aangestuurd op het wegnemen van de maatschappelijke oorzaken, welke tussen de leden van het volk ongelijkheid scheppen of versterken ten aanzien van hun ontwikkelingsvoorwaarden. Hij is van oordeel, dat ter verkrijging van maatschappelijke vooruitgang, afzwakking en niet verscherping van de klassenstrijd noodzakelijk is. Enerzijds keurt hij af het streven naar afschaffing van het persoonlijk eigendomsrecht op productiemiddelen, anderzijds verwerpt hij de mening dat de staat in het economische leven zijner burgers slechts noodgedwongen, schoorvoetend, behoort in te grijpen.

bron 11

In de jaren 1930 laat de Amerikaanse president Roosevelt fotoreportages maken over de sociaaleconomische toestand op het Amerikaanse platteland. Fotografe Dorothea Lange maakt in 1936 deze foto die bekend staat als "Migrant Mother", van een moeder met haar kinderen in een tentje:

bron 12

Over het maken van de foto van de "Migrant Mother" (bron 11) schrijft Dorothea Lange in 1960:

Ik reed dat natte en blubberige kamp binnen en parkeerde mijn auto alsof ik een terugkerende postduif was. Ik liep naar de hongerige en wanhopige moeder, alsof ik er door een magneet heen getrokken werd. Ik weet niet meer hoe ik mijn aanwezigheid of mijn camera aan haar uitlegde maar ik herinner me dat ze geen vragen stelde. Ik maakte vijf foto's, dichterbij komend uit dezelfde hoek. Ze vertelde me haar leeftijd, dat ze 32 was. Ze zei dat ze hadden overleefd op de bevroren groente van de omliggende velden, en op vogels die de kinderen hadden gevangen. Ze had net de banden van haar auto verkocht voor voedsel. Ze zat daar in de autotent met haar zeven kinderen om haar heen gekropen.

bron 13

Deze poster van de Nationaal Socialistische Beweging (NSB) verschijnt in de jaren dertig in Nederland:

Teksten in de poster

Albarda zeilt; democratie is bonzenwelvaart; bonzen bouwen gerieflijke kantoren; bonzen dineeren; wij zijn binnen; de leden stempelen; per auto naar de Rivièra; democratie is werkersarmoede; schepen roesten; zij zoeken werk; de middenstand gaat ten onder; zoo wonen duizenden; fabrieken staan leeg; de werkloosheid neemt toe; schippers zoeken vracht.

Toelichting

Albarda: fractievoorzitter van de sociaaldemocratische SDAP in de Tweede Kamer.

Bonzen: invloedrijke, gewichtige personen.

bron 14

In de nacht van 9 op 10 november 1938 vinden in heel Duitsland aanvallen plaats op joodse winkels en synagogen. 30.000 joodse mannen worden opgepakt en naar concentratiekampen gedeporteerd. In de nacht van 9 november stuurt nazileider Goebbels het volgende telegram naar de afdelingen van de SA¹):

Alle joodse winkels moeten onmiddellijk door SA-mannen in uniform worden vernield. Na de vernieling moet er een SA-wacht worden neergezet om erop toe te zien dat er geen waardevolle zaken ontvreemd worden (...).

De pers moet er bij worden gehaald. Joodse synagogen moeten onmiddellijk in brand gestoken worden, joodse symbolen moeten worden gered. De brandweer mag niet ingrijpen. Alleen de woningen van Arische Duitsers mogen beschermd worden. In ieder geval moeten de joden eruit, omdat in de komende dagen Ariërs daar in zullen trekken.

noot 1 de SA is de knokploeg van de NSDAP, de Duitse nazipartij.

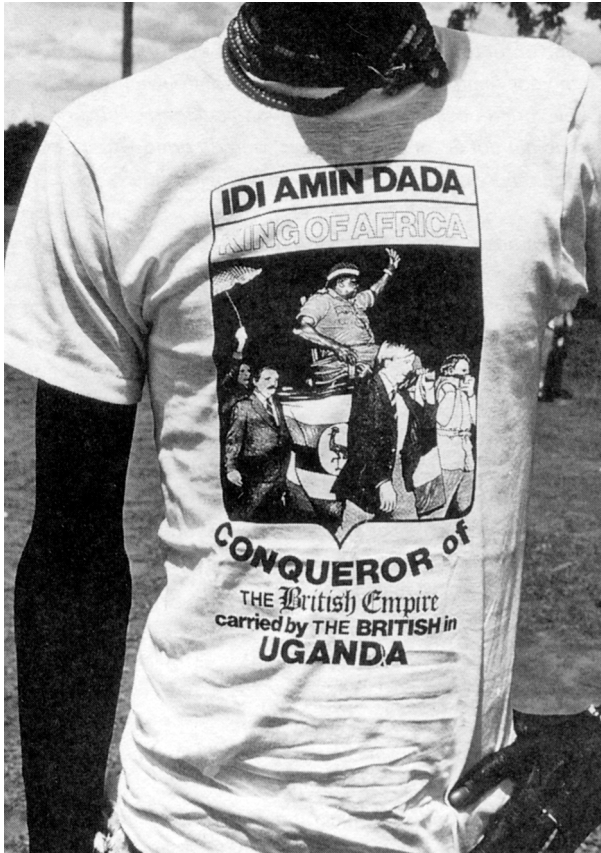
bron 15

Dietrich Garstka schrijft in 2007 over zijn jeugd in de Duitse Democratische Republiek (de DDR, het communistische Oost-Duitsland):

Een warme middag in de zomer van 1955 op de Ernst-Thälmann-Strasse. Ik liep op de smalle stoep naar het station. Plotseling stond er een onbekende man van middelbare leeftijd voor me. Hij versperde me de weg. Ik moest wel blijven staan. Met een snelle beweging trok hij uit de binnenzak van zijn colbertje een soort pasje tevoorschijn, zwaaide ermee vlak voor mijn ogen en stopte het meteen weer in zijn binnenzak, noemde tegelijk zijn naam en iets van een instituut, maar zo snel dat ik er niets van verstond. Er was geen tijd om ernaar te vragen, want hij zei meteen: "Een middelbare scholier van de Duitse Democratische Republiek loopt niet in dergelijke kleding over straat. Ik eis van je dat je dit overhemd niet meer aantrekt". En weg was hij. Ik had een zogenaamd Texashemd aan, met schitterende exotische versieringen op een fel oranje achtergrond. Het hing over mijn broek heen. Een hemd uit je broek en dan nog met zoveel kleuren, dat zag je in de DDR niet. Ik had het in de grote vakantie van mijn tante in Duisburg cadeau gekregen. De kleuren bevielen me helemaal niet, maar ik deed het toch aan, omdat het luchtig was en uit het Westen kwam. Ik had die man nooit eerder gezien en toch wist hij dat ik op de middelbare school zat. Het overhemd trok ik op straat niet meer aan. Ik praatte er met niemand over.

bron 16

Een foto van een T-shirt in Oeganda. De Britse kolonie Oeganda wordt in 1962 onafhankelijk. In 1971 pleegt de bevelhebber van het leger, Idi Amin Dada, een staatsgreep:

Toelichting

Op het T-shirt staat de tekst: "Idi Amin Dada, koning van Afrika. Overwinnaar van het Britse Rijk, gedragen door de Britten in Oeganda".

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.